

<https://doi.org/10.62837/2026.4.31>

RÖVŞƏN URFAN OĞLU İSMAYILOV

Azərbaycan Dillər Universitetinin

fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktorantı

ORCID: 0009-0006-3296-0622

E-mail: rovshan.ismayilov.0218@gmail.com

DİL FAKÜLTƏLƏRİNDƏ TƏLƏBƏLƏRİN AKADEMİK VƏ PEŞƏKAR İNKİŞAFINDA NATİQLİK BACARIQLARININ ƏHƏMİYYƏTİ

Açar sözlər: natiqlik, natiqlik bacarıqları, dil fakültələri, xarici dil, canlı ünsiyyət, ali məktəb

Ключевые слова: публичное выступление, навыки публичных выступлений, языковые факультеты, иностранный язык, живое общение, высшая школа

Key words: public speaking, public speaking skills, language faculties, foreign language, live communication, higher school

Giriş

Müasir dil təhsili Azərbaycanda maraqlı bir dövr yaşayır. Bir tərəfdən, zəngin filoloji məktəb ənənələri, qrammatik qaydalara, leksik vahidlərə və mətnə dərin hörmət qorunub saxlanılır. Digər tərəfdən, dünya sürətlə dəyişir və bugünkü dil fakültəsinin məzununa sadəcə dil nəzəriyyəsini parlaq bilmək və ya ədəbiyyat tarixini mükəmməl mənimsəmək kifayət etmir. İşəgötürənlər hər hansı layihəni parlaq təqdim edə, tərəfdaşları inandıra, öyrənləri maraqlandıra, respublika və beynəlxalq konfranslarda layiqli çıxış edə bilən mütəxəssis gözləyirlər. Maraqlı bir paradoks ortaya çıxır: müasir dünya nə qədər rəqəmsallaşırsa, canlı, inandırıcı, akademik və peşəkar xarici dildə şifahi nitq bir o qədər dəyərləndirilir.

Mövzunun aktuallığı dil fakültələrinin tələbələri üçün ali məktəb mühitində baş verən proseslərə nəzər saldıqda aydın görünür. Ölkəmizin aparıcı ali məktəblərinin akt zallarında və auditoriyalarında tələbə konfranslarda, debatlarda, seminarlarda, layihə təqdimatlarında ingilis dili getdikcə daha çox eşidilir və istifadə olunur. Həyatın özü natiqlik sənətinə peşəkar formalaşmada fərqli bir bucaqdan baxmağı zəruridir. Eyni zamanda maraqlıdır ki, elmi ədəbiyyatda bu sahədə hələ də müəyyən boşluq hiss olunur. Ümumən linqvistik və kommunikativ səriştələrinin əhəmiyyəti haqqında çox müzakirə olunur, lakin natiqlik bacarıqlarına dilçilik, psixologiya, metodika və peşə hazırlığını birləşdirən xüsusi, integrativ bacarıq kimi vahid baxışa daha az rast gəlinir.

Xüsusi maraq doğuran məhz Azərbaycan kontekstidir. Respublikada tarixən yüksək şifahi nitq mədəniyyəti, sözə və onun düzgün təqdimat sənətinə xüsusi münasibət formalaşmışdır. Aşiq yaradıcılığı ənənələri, poetik deyişmələr, natiqlik

sənəti və s. – bütün bunlar bu və ya digər şəkildə yeni nəsillərin ictimai nitqi qavrayışına təsir edən dərin mədəni kodlardır.

İşin **elmi yeniliyi** ondan ibarətdir ki, burada natiqlik bacarıqlarına fakültativ, «yumşaq» bacarıq (ing. “soft skill”) kimi deyil, bilavasitə strateji kompetensiyalarının formalaşması ilə bağlı olan dil fakültəsi məzunun peşə hazırlığının sistem yaradan komponenti kimi baxılır. Yenilik həmçinin Azərbaycan ali təhsil kontekstinə ənənəvi şifahi ünsiyyət mədəniyyəti ilə xarici dildə akademik və işgüzar kommunikasiyanın müasir tələblərinin kəsişdiyi unikal platforma kimi müraciət edilməsidir.

Məqalənin **praktik əhəmiyyəti** ondan ibarətdir ki, təqdim edilən nəticələri həm nəzəri, həm də praktik səviyyədə geniş tətbiq oluna bilər. Məqalədən orta və ali məktəblərinin xarici dil və başqa fənn müəllimləri, psixoloqlar, pedaqoqlar, metodistlər, bakalavr tələbələri, magistrantlar və doktorantlar istifadə edə bilərlər.

Əsas hissə

Natiqlik məfhumunu nəzərə alanda ilk ağıla batan antik dövr natiqlərinin meydanlarda jestikulyasiya (əl-qol hərəkətləri) etməsi və ya müasir spikerlərin səhnədə tribuna arxasından inamla çıxışıdır. Lakin bu təsirli mənzərənin arxasında mürəkkəb bir fenomen dayanır ki, onun öyrənilməsi ilə bir neçə elmi istiqamət məşğul olur. Dilçilik, ritorika, metodika və psixologiya – bu fənlərin hər biri tələbənin auditoriya qarşısında çıxışı zamanı baş verənlərin işıqlandırır.

Dilçilik baxımından natiqlik şifahi nitqin xüsusi janrını təmsil edir və danışmaq və ya bədii üslublar arasında əlaqə yaradır. Bu, sadəcə səsləndirilmiş mətn deyil, məntiq, kompozisiya və dil tərtibatı qanunlarına tabe olan mürəkkəb təşkil edilmiş nitq əsəridir. Klassik ritorikada hələ qədim yunan filosof Aristotelin dövründən uğurlu nitqin üç əsas komponenti ayrılırdı: *etos* (danışanın mənəvi mövqeyi), *patos* (emosional yük) və *loqos* (məntiqi arqumentasiya). Maraqlıdır ki, minilliklər sonra bu triada nəinki köhnəlməmiş, hətta praqmatika və nitq təsiri nəzəriyyəsi üzrə tədqiqatlarda yeni məzmun qazanmışdır. Lakin dilçilər Sevinc Zeynalova və Aytən Allahverdiyeva «*Ritorikaya giriş*» adlı işində ritorikanın digər mühüm anlayışlarını da vurğulayırlar – *telos* (kommunikasiyanın əsas məqsədi) və *kairos* (kommunikasiyada doğru an) [15].

Xarici dilin tədrisi metodikası kontekstində natiqlik xüsusi vurğulanır. Tələbə özünü ikiqat çağırış vəziyyətində tapır: fikri xarici dildə təkə düzgün tərtib etmək deyil, həm də bunu inandırıcı, strukturlaşdırılmış, auditoriyanın mədəni gözləntilərini nəzərə alaraq etməlidir. Müasir nəzəri mənbələrin təhlili natiqliyin təhsil kontekstində nə olduğunu dərk etməyə imkan verir. Məsələn, kommunikativ dil təlimi nöqtəyi-nəzərindən natiqlik nitq hadisəsinin bütün iştirakçılarının cəlb olunduğu kommunikasiya aktı kimi nəzərdən keçirilir. Burada təkə danışan deyil, həm də dinləyicilər, onların reaksiyaları, sualları və əks əlaqə vacibdir. Bu mənada monoloji nitq paradoksal olaraq öz təbiətinə görə dialoji nitqə çevrilə bilər [12].

Çıxış edənin nitqini necə qavranılmasından asılı olaraq, davranışını daim təshih edir. Dil fakültələrinin tələbələri üçün bunu dərk edilməsi ən mühüm peşə bacarığına çevrilir, xüsusən də gələcək müəllimlik fəaliyyətindən söhbət gedirsə.

Riçard Arends qeyd edir ki, tədris sənət hesab olunur, çünki müəllim dərslər zamanı yalnız nəzəri biliklərə deyil, həm də öz real təcrübəsinə, yaradıcılığına, ünsiyyətə və şəxslərarası ünsiyyət bacarıqlarına əsaslanır. Əsl müəllim tələbələrin xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq müxtəlif interaktiv metod və üsullardan istifadə edir və dərsləri daha maraqlı və anlaşılıq şəkildə təşkil edir [11].

Xarici dil kompetensiyaları sistemində natiqliyin yeri xüsusi diqqətə layiqdir. Ənənəvi olaraq xarici dilin tədrisi metodikasında dörd nitq fəaliyyəti növü ayrılır: *dinləmə, oxu, yazı və danışma*. Natiqlik ilk növbədə monoloji nitqə aiddir, lakin təbiətinə görə inteqrativ xarakter daşıyır və nitq fəaliyyətinin bütün növlərinin komponentlərini əhatə edir. Bundan əlavə, Əli Səfiyevin fikrincə, monoloji nitq məzmunlu, ardıcıl və məntiqli olmalı, eyni zamanda qısa, aydın, düzgün və emosional şəkildə qurulmalıdır ki, dinləyicilər monoton nitqdən yorulmasınlar. Bunun nəticəsində natiqliyi inteqrativ bir fəaliyyət kimi nəzərdən keçirmək məqsədəuyğundur [6].

Xarici dil səviyyələrinin Avropa Ümumi Dil İstinad Çərçivəsi sistemi (CEFR) də ictimai nitqlə əlaqəli olan istiqamətləri əhatə edir. Məsələn, «Güclü sərbəst istifadəçi səviyyədə» (B2+ səviyyədə) olan tələbə mürəkkəb mövzularda öz fikirlərini sərbəst şəkildə ifadə edə, müzakirələrə qoşula və mövqeyini əsaslandıraraq izahlar və arqumentlər irəli sürə bilər. O, aktual mövzular haqqında münasibət bildirir, müxtəlif vəziyyətlərin üstün və çatışmayan tərəflərini izah edir, zəngin söz ehtiyatından uyğun ifadələri seçərək diqqəti öz üzərinə cəlb edir, həmçinin dil vasitələrindən, bağlayıcı və əlaqələndirici sözlərdən düzgün istifadə edərək fikirlərini aydın, səlis və məntiqli şəkildə ifadə edir. Belə çıxır ki, natiqlik bacarıqlarına yiyələnmək xarici dil səviyyələrinə nail olmaqla ayrılmaz şəkildə bağlıdır [17].

Müəyyən nəzəri dərk etmə təbəqəsi natiqliyin mədəni aspektləri ilə bağlıdır. Bəzi mədəniyyətlərdə inandırıcı və təsirli istifadə edilən ifadələr və ya nitq üslubu, digərlərində uyğun olmayan kimi qəbul oluna bilər. İngilis dilini beynəlxalq ünsiyyət dili kimi öyrənən tələbələr üçün bu nüansları başa düşmək kritik əhəmiyyət daşıyır [8]. Qərb ritorik ənənəsi, məsələn, düzlük, əsas fikrin açıq ifadəsi, arqumentlərin dəqiq strukturlaşdırılmasını qiymətləndirir. Şərqi mədəniyyətləri, o cümlədən Azərbaycan, tarixən daha çox metaforalılığa və poetik obrazlardan istifadəyə, hörmətli məsafə saxlamaya meyllidir. İkidilli danışanın nitqində bu ənənələrin toqquşması müşahidə və təhlil üçün maraqlı sahə yaradır.

Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan kontekstində natiqlik bacarıqlarının nəzəri dərk edilməsi əlavə ölçülər qazanır. Bir tərəfdən, kökləri folklorlarda, aşıq sənətində və şərq poeziyasında olan güclü milli şifahi natiqlik ənənəsi mövcuddur. Digər tərəfdən,

qloballaşma və dünya təhsil sisteminə inteqrasiya prosesləri təqdimatların, akademik mühazirələrin və seminarların beynəlxalq standartlara uyğun təşkilini tələb edir.

Nəzəri əsasları təhlil edərəkən **psixoloji aspekti** də nəzərdən qaçıрмаq olmaz. Səhnə və çıxış qorxusu (Qlossofobiya) insan qorxuları siyahısında ölüm qorxusunu belə qabaqlayaraq aparıcı yerlərdən birini tutur. «*Qlossofobiya*» termini yunanca “*glōssa*” («*dil*») və “*phobos*” («*qorxu*») sözlərindən yaranır. Qlossofobiya əziyyət çəkən insanlar çıxış zamanı tərləmə, üzün qızarması və ürəyin sürətlə döyünməsi kimi fiziki əlamətləri yaşayırlar [16]. Xarici dildə danışan tələbələr üçün bu qorxu qrammatik səhvlər etmək, anlaşılmamaq, gülünc görünmək ehtimalı ilə daha da güclənir. Bu maneəni dəf etmək sadəcə psixoloji rahatlıq məsələsi deyil, peşəkar inkişaf şərtidir. Gələcək xarici dil müəllimi öyrənənlərin qarşısında «dili tutulmaq» haqqı yoxdur. Məhz buna görə müntəzəm natiqliyin tədris prosesinə daxil edilməsi həm də terapevtik funksiya yerinə yetirir, tədris narahatlığı səviyyəsini azaldır və inamlı kommunikativ davranış formalaşdırır.

Son 10-15 ildə Azərbaycanda ali təhsildə birbaşa xarici dil hazırlığına təsir edən ciddi dəyişikliklər baş vermişdir. Kredit sisteminə keçid, akademik mobilliyin genişlənməsi, beynəlxalq mübadilə, layihə və qrant proqramlarının sayının artması yeni çağırışlar və yeni imkanlar yaratmışdır. İngilis dili beynəlxalq ünsiyyət, elm, təhsil və biznes dili statusunda son olaraq möhkəmlənmişdir. Müvafiq olaraq, dil fakültələrinin məzunlarına tələblər də dəyişmişdir. Universitet auditoriyalarında tədris prosesi elə təşkil olunur ki, tələbələr fəal surətdə ünsiyyət qurur və eyni zamanda öyrəndikləri xarici dilin quruluşu ilə bağlı nəzəri bilikləri praktik şəkildə tətbiq edirlər. Yəni dərslər mühiti həm kommunikativ bacarıqların inkişafına, həm də linqvistik biliklərin mənimsənilməsinə xidmət edir [2].

Lakin tələbənin yerindən və ya lövhə qarşısında cavab verməsi həmişə tamhüquqlü natiqlik üçün şərait yaratmır. Daha çox bu, müəllimlə dialoq, mühazirə üzrə cavabdır, inandırıcı çıxış deyil. Bu mənada Azərbaycan ali təhsil kontekstində nisbətən interaktiv və fəal təlim metodları daha məqsədəuyğundur: təqdimatların, layihələrin hazırlanması və təqdim etməsi, həmçinin «flipped classroom» modeli, problem əsaslı öyrənmə, əməkdaşlığa əsaslanan öyrənmə, dərin öyrənmə, rollu oyunlar, debatlar, müzakirələr, dəyirmi masalar və s. [9]

Onu da qeyd etməliyik ki, həm aşağı, həm də yuxarı kurslarda bir çox müəllimlər fənn üzrə proqrama (sillabusa) məcburi fərdi və ya qrup şəkildə təqdimatları daxil edirlər. Hər tələbə 10-15 dəqiqəlik İKT vasitələri ilə müşayiət olunan çıxış hazırlamaq tapşırılır; bunun üçün çıxışın planını qurmaq, müvafiq ədəbiyyatı oxuyub təhlil etmək, uyğun nümunələr seçmək və təqdimatın sonunda veriləcək suallara hazır olmaq tələb olunur. Lakin təcrübə göstərir ki, belə təqdimatların keyfiyyəti çox dəyişir. Çox vaxt tələbələr slaydlarda yazılmış mətni sadəcə səsləndirməklə kifayətlənir, auditoriya ilə canlı ünsiyyət qurmur, diqqəti yönləndirmir və ritorik vasitələrdən istifadə etmirlər. Bunu nəzərə alaraq, tələbələrə

sadəcə məlumat vermək kifayət deyil. Onlara məlumatı necə yadda saxlamağı da öyrətmək lazımdır [1].

Ayrıca respublikamızın ali məktəblərində müntəzəm keçirilən tələbə elmi konfransları haqqında məlumat vermək lazımdır. Bu, tədqiqat bacarıqlarını ictimai formatda sınamaq üçün ən layiqli və mühüm fürsətdir. Konfransa hazırlaşarkən tələbə ilk dəfə öz tədqiqatının nəticələrini tanımadığı auditoriyaya yönəlmiş məruzə formasında təqdim etmək, çıxışının vaxt reqlamentinə riayət etmək və sonda verilən sualları cavablandırmaq zərurəti ilə qarşılaşır. Müşahidələr göstərir ki, konfranslarda natiqlik bacarıqların keyfiyyəti ildən-ilə artır. Tələbələr material seçməyə daha ciddi yanaşır, vizual vasitələrdən daha fəal istifadə edir, vərəqdən oxumaq əvəzinə sərbəst danışmağa çalışırlar. Lakin onlara verilən sualların cavablarında spontan nitqin dil tərtibatı problemi qalır, çünki burada bir çox tələbələr özünü itirir, fikirlərini formalaşdırmaqda çətinlik çəkir və ana dilinə keçirlər.

Azərbaycan ali məktəblərinin beynəlxalq əlaqələrinin genişlənməsi natiqlik təcrübəsinin inkişafında mühüm rol oynayır. Tələbələr mübadilə proqramlarında, beynəlxalq elmi konfrans və simpoziumlarda, xarici universitetlərlə birgə layihələr və tədqiqat proqramlarında, beynəlxalq yay məktəblərində, xarici mütəxəssislərin və professorların dəvət olunması ilə keçirilən mühazirələrdə və seminarlarda iştirak edirlər. Bu təcrübələr, xüsusilə Avropa və ABŞ universitetləri ilə birgə həyata keçirilən tədbirlərə aiddir və tələbə üçün xarici dildə müxtəlif mədəniyyətlərin nümayəndələri ilə canlı ünsiyyət qurmağa şərait yaradır. Canlı ünsiyyət yazılı ünsiyyətdən daha sərbəst və dəyişkəndir [3].

Məlumdur ki, tələbə dil fakültəsində məruzə təqdim edərkən və ya pedaqoji təcrübə (internatura) zamanı dərslər apararkən yalnız nəzəri bilikləri nümayiş etdirmir. Eyni zamanda ünsiyyət bacarıqlarını, auditoriya ilə qarşılıqlı əlaqəni və praktik təcrübəni inkişaf etdirir. Bu anda gələcək peşəkar kimliyin əsasları qoyulur. Xarici dil müəllimi daim ictimai danışma vəziyyətində olur, çünki hər dərslər mahiyyət etibarilə auditoriya qarşısında bir çıxışdır. Və bu auditoriya həmişə xoş niyyətli deyilsə (xüsusən ibtidai və orta siniflərdə), onların diqqəti saxlamaq, sinif dinamikasını idarə etmək, materialı sadə və maraqlı şəkildə izah etmək bacarığı kritik əhəmiyyət daşıyır. Pedaqoji təcrübə zamanı tələbələrin müşahidəsi maraqlı qanunauyğunluq göstərir. Tələbə-müəllim sinif qarşısında daha inamlı dayanmalı, asanlıqla əlaqə qurmalı, gözlənilməz suallar qarşısında özünü itirməməli və dərslərin gedişində izahı yenidən qurmağı bacarmalıdır [7]. Onların nitqi daha təbii və intonasiya baxımından zəngin olur, eyni zamanda qeyri-verbal kommunikasiya vasitələrindən (məs., mimika, jestlər və poza) daha fəal istifadə edirlər.

Xüsusi diqqət natiqlik təcrübəsinin linqvistik səriştəsinin özünə necə təsir etməsi məsələsinə layiqdir. Birincisi, tələbələr danışmaq və ya yazılı ünsiyyətdən asılı olaraq dillərini uyğunlaşdırmağı öyrənməlidirlər, çünki hər bir ünsiyyət formasının özünəməxsus qaydaları və üslub xüsusiyyətləri vardır. Tələbələrin bu fərqləri

anlamalarına kömək etmək üçün onlara oxu məqsədilə müxtəlif mətnlər təqdim etmək, həmçinin auditoriyada həm rəsmi, həm də qeyri-rəsmi ünsiyyət formalarından istifadə etmək faydalıdır [10].

Qeyd etmək lazımdır ki, aktiv lüğət ehtiyatı genişlənir və çıxışa hazırlaşarkən tələbə dəqiq ifadələr axtarmağa, inandırıcı nümunələr seçməyə, müxtəlif dil vasitələrindən istifadə etməyə məcbur olur. Çoxsaylı məşqlər və çıxışın özü zamanı yeni leksik vahidlər və konstruksiyalar passiv söz ehtiyatından aktivə keçir [14].

İkincisi, qrammatik bacarıqlar təkmilləşir. Tələbə xarici dili öyrənəndə əvvəlcə həmin dilin qrammatik qaydalarını öyrənir, sonra isə onları ana dilində bildiyi qaydalarla müqayisə edir. Amma xarici dil üzrə mütəxəssis hazırlayan universitetlərdə ana dilini kənara qoymaq olmaz, çünki tələbə dili həm ünsiyyət vasitəsi, həm də elmi baxımdan öyrənməlidir [5]. İctimai nitq düzgün şəkildə qurulmuş ifadəni tələb edir və tədrisən qrammatik düzgünlüyə nəzarət avtomatizm səviyyəsinə çatır. Bu isə öz növbəsində tələbənin metakognitiv bacarıqlarını daha mürəkkəb vəzifələrin həllinə sərf etməsinə imkan yaradır.

Üçüncüsü, tələffüz bacarıqları və intonasiya ifadəliliyi inkişaf edir. Adı danışqda intonasiya səsin aşağı hissəsində olur, yəni diapazon geniş olsa da, əksər hallarda səslər aşağı tərəfdə qalır. Lakin güclü emosiyaların ifadə edilməsi lazım gəldikdə, natiq səsin diapazonunu daha yüksək səviyyəsinə qaldıra bilər. Çox vacibdir ki, natiqin bütün səs tonları bizi maraqlandırmır, yalnız onun öz iradəsi ilə yaratdığı səs tonu dəyişiklikləri dil baxımından əhəmiyyətlidir [13]. Çıxış üzərində iş qaçılmaz olaraq diksiyanın aydınlığı üzərində işləməyi, pauzaların düzgün qoyulmasını, tempi, melodika və intonasiya üzərində işləməyi əhatə edir. Tələbə özünü kənardan eşitməyə, nitqinin necə səsləndiyinə diqqət yetirməyə, intonasiya modelləri ilə eksperimentlər aparmağa başlayır.

Vurgulamaq lazımdır ki, Azərbaycan konteksti bu mənzərəyə özünəməxsus nüanslar əlavə edir. Respublikamızda dil fakültələrinin məzunları çox vaxt ikidilli, bəzən isə üç- və dördillik mühitdə fəaliyyət göstərirlər. Azərbaycan, rus, ingilis, alman və fransız dilləri peşə fəaliyyətində bir-biri ilə müxtəlif səviyyələrdə qarşılıqlı təsir göstərir. Kommunikativ effektivliyi qoruyaraq dil kodları arasında keçid etmək bacarığı yerli mütəxəssisin ən mühüm keyfiyyətlərdən biridir [4]. Bundan əlavə, peşəkar etikanın formalaşması aspektini də nəzərə almaq vacibdir, çünki natiqlik tələbəni sözə görə məsuliyyət daşımağa öyrədir.

Beləliklə, çıxışın uğurlu həyata keçirilməsi bir neçə «mexanizmin» eyni vaxtda işləməsinə tələb edir:

1. Məzmunun planlaşdırılması və strukturlaşdırılması;
2. Emosional və psixoloji hazırlıq;
3. Leksik və qrammatik düzgünlük;
4. Tələffüzə və intonasiyaya nəzarət;
5. Texnoloji dəstək;

6. Auditoriyanın reaksiyasının izlənməsi;
7. Ritorik və inandırıcı elementlərin tətbiqi.

Nəticə

Bütün deyilənləri yekunlaşdıraraq qəti bir fikrə gəlmək olar ki, natiqlik mürəkkəb bir fenomendir və onun öyrənilməsi dilçilik, ritorika, psixologiya, və metodika əsaslarının birləşdirilməsini tələb edir. Dil fakültələrinin tələbələri üçün natiqlik sənətinə yiyələnmək sadəcə daha bir faydalı bacarıq əldə etmək deyil, kommunikativ səriştə və təqdimat bacarıqlarının inkişafı üçün çox keyfiyyətlidir.

Ədəbiyyat:

Azərbaycan dilində olan mənbələr:

1. Həmzəyev M.Ə. Yaş və pedaqoji psixologiyanın əsasları. Bakı: «Adiloğlu» nəşriyyatı, 2003, 282 s.
2. Kazdal V.T. İngilis dilinin tədrisində kommunikativ yanaşma və onun tətbiqinə təsir göstərən amillər: Ped.ü.fəl.dok. ... dis. Bakı, 2006, 144 s.
3. Qaziyeva M. Səhnə nitqinin spesifik xüsusiyyətləri və aktyor ifasının formalaşmasında onun rolu. Bakı: «Elm», 2006, 208 s.
4. Qəribova J. Sosiolinqvistika. Ali məktəblər üçün dərslik. Bakı: Sim-Sim, 2025, 384 s.
5. Musayev O. İngilis dilinin qrammatikası. Bakı: «Qismət» nəşriyyatı, 2007, 608 s.
6. Səfiyev Ə. İngilis monoloji nitqinin kommunikativ tədrisinin əsasları. Bakı: «Elm», 2019, 176 s.
7. Şirəliyev Ə.Ş. Orta məktəblərdə xarici dil müəllimliyi ixtisası üzrə pedaqoji təcrübənin təşkili və aparılması. Metodik vəsait. Bakı: Mütərcim, 2012, 180 s.

Rus dilində olan mənbə:

8. Гусейнзаде Г.Дж. Культура речевого поведения как компонент адекватной речевой коммуникации на иностранном языке / Материалы IV Республиканской Научной Конференции по Актуальным Проблемам Преподавания Иностранных Языков. Баку, 2011, с.41-42.

İngilis dilində olan mənbələr:

9. Aghayeva, J. (2019). Changing the way we teach in college: Faculty motivation in Azerbaijan [Doctoral dissertation, Michigan State University]. ProQuest Dissertations Publishing.
10. Alisoy, H. (2023). Exploring English Stylistics: A Comprehensive Guide for Language Teachers. Nakhchivan State University.
11. Arends, R. (2012). Learning to Teach (9th ed.). New York: McGraw-Hill Inc.
12. Ismailova D.A. English Teaching Methodology. Teaching Manual. Baku: Mutarjim, 2021, 320 p.
13. Roach, P. (2009). English Phonetics and Phonology: A Practical Course (4th ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

14. Schmitt, N. (2008). Review Article: Instructed Second Language Vocabulary Learning. *Language Teaching Research*, 12, 329-363.
15. Zeynalova S.S., Allahverdiyeva A.M. *Introduction to Rhetoric*. Baku: Mutarjim, 2017, 240 p.

İnternet resursları:

16. <https://glossophobia.com/>
17. https://dim.gov.az/CkImage/cefr_2025_06-01_1736232498.pdf

R.U.İsmayılov

**Dil fakültələrində tələbələrin akademik və peşəkar inkişafında
natiqlik bacarıqlarının əhəmiyyəti
Xülasə**

Məqalə dil fakültələrində təhsil alan tələbələrin akademik və peşəkar inkişafında natiqlik bacarıqlarının əhəmiyyətinin nəzəri cəhətdən dərk edilməsinə həsr edilmişdir. Elmi işdə natiqlik dilçilik, ritorika, xarici dillərin tədrisi metodika və psixologiyanın kəsişməsində duran mürəkkəb fenomen kimi təhlil edilir. Natiqlik bacarıqların xarici dildə linqvistik və kommunikativ səriştənin strukturunda yeri, həmçinin xarici dilin Avropa Ümumi Dil İstinad Çərçivəsi (CEFR) səviyyələrinə nail olunması nəzərdən keçirilir. Ali təhsil müəssisələrində natiqlik bacarıqların müasir təcrübələrinin təşkili xüsusi diqqət mərkəzindədir. Göstərilmişdir ki, natiqlik bacarıqları təcrübəsinin gələcək xarici dil müəllimləri üçün əhəmiyyətlidir.

Р.У.Исмаилов

**Важность навыков публичных выступлений в академическом и
профессиональном развитии студентов языковых факультетов
Резюме**

Статья посвящена теоретическому осмыслению важности навыков публичных выступлений в академическом и профессиональном развитии студентов языковых факультетов. В научной работе анализируется публичное выступление как сложный феномен на стыке лингвистики, риторики, методики преподавания иностранных языков и психологии. Исследуется роль публичных выступлений в рамках лингвистических и коммуникативных компетенций в иностранном языке, а также в достижении уровней владения иностранным языком в соответствии с Общевропейскими рамками компетенций владения иностранными языками (CEFR). В центре внимания находится организация современных практик публичных выступлений в высших учебных заведениях. Показано, что практика публичных выступлений важна для будущих преподавателей иностранных языков.

Rovshan U.İsmayilov

The significance of public speaking skills in the academic and professional development of students in language faculties
Summary

The article is devoted to the theoretical understanding of the significance of public speaking skills in the academic and professional development of students in language faculties. The scientific work analyzes public speaking as a complex phenomenon at the intersection of linguistics, rhetoric, foreign language teaching methodology, and psychology. It examines the role of public speaking within the framework of linguistic and communicative competences in a foreign language, as well as the achievement of foreign language proficiency levels in accordance with the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR). The organization of contemporary public speaking practices within higher education institutions is in the spotlight. It is shown that public speaking practice is important for future foreign language teachers.

Rəyçi: pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Günay Xəzail qızı Şirəliyeva